

LA TÈCNICA EN LA PRODUCCIÓ ARTÍSTICA

"The medium is the message"

"Cal admirar els pintors renaixentistes per la seva habilitat tècnica"

"El pintor llavors elaborava els seus propis materials talment com un artesà dedicat al seu ofici"

Per a realitzar un objecte artístic cal sempre manipular alguna mena de material, emprar uns instruments per fer-ho i, fins i tot, aplicar uns procediments o metodologies concretes. Aquest procés és el que acabarà materialitzant l'obra i el que possibilitarà que arribi al públic. L'artista escull i experimenta amb els elements i processos d'acord amb unes preferències estètiques i amb unes necessitats comunicatives. La tècnica dins el món de l'art però va molt més enllà del fet que un artista l'esculli i està relacionada amb els canvis històrics, amb el pensament i el gust de cada època i amb les idees i les necessitats creatives de cada moment. Al llarg de la història de l'art els mitjans tècnics han anat variant o s'han emprat de maneres diferents. La llista de materials i substàncies amb les quals es treballa s'ha anat enriquint fent-se, en els nostres temps infinita. Aquest canvis han anat fent variar les característiques de les obres, la tasca que el mateix artista desenvolupa i el contacte i la percepció que el públic té dels treballs artístics.

Tot i que puguem considerar que la tècnica és necessària, la seva importància i valoració en el món de l'art no sempre ha estat igual. Podríem trobar molta gent que tan sols aprecia les obres d'art segons l'habilitat tècnica de l'artista que les ha realitzades o pel material amb el que han estat construïdes però, no totes les obres poden ser jutjades des d'aquest punt de vista, ja que, en algunes el procés tècnic o l'habilitat de l'artista tenen una importància mínima. Per a comprendre aquest fet posarem alguns exemples que ens il·lustraran el sentit que la tècnica ha tingut en diferent moment de la història de l'art.

1. L'art com a 'techné'

Si llegiu atentament aquest text podreu veure com, en l'antiguitat, allò que anomenem art tenia un sentit semblant al que nosaltres apliquem actualment al mot tècnica. L'art suposava el coneixement i l'aplicació d'uns determinats recursos tècnics, d'unes regles concretes. S'atribuïa molta importància al fet tècnic i, per tant, l'art era quelcom completament racional, reproductor d'unes regles concretes ja establertes.

"La historia de la classificació de las arts es quelcom complicat per vàries raons, però principalment perquè la idea de l'art ha anat canviant. La idea clàssica diferia de la nostra almenys en dos aspectes. En primer lloc, era quelcom que concernia no als productes de l'art, sinó a l'acte de produir-los i especialment a l'habilitat de produir-los: per exemple es feia referència a la destresa del pintor més que al quadre. En segon lloc, no comprenia només l'habilitat artística, sinó qualsevol classe d'habilitat humana capaç de produir coses sempre que es tractés d'una producció regular basada en regles. L'art consistia en un sistema de mètodes regulars per fabricar o fer alguna cosa. El treball d'un arquitecte o d'un escultor responia a aquesta definició, però també ho feia el d'un fuster o el d'un teixidor, doncs les seves activitats pertanyien en igual mesura al regne de l'art. L'art era racional per definició i implicava un coneixement: no depenia de cap classe d'inspiració, d'intuïció o fantasia. Aquesta concepció de l'art trobà la seva expressió en les obres dels erudits grecs i romans. Aristòtil definí l'art com aquella "permanent disposició a produir coses d'una manera racional", i alguns segles més tard Quintilià el definí com allò basat en un mètode i un ordre (via et ordine). "L'art és un sistema de

regles generals", deia Gal·l. Plató subratllà la racionalitat de l'art: "El treball irracional no és art", afirmava."

TATARKIEWICZ, W. (1976) *Historia de seis ideas. Arte, belleza, forma, creatividad, mimesis, experiencia estética*. Ediciones Tecnos, 1990, Madrid.

2. L'artista que prepara els seus materials

Els pintors del Renaixement preparaven les seves pròpies pintures. Feien les barreges pertinents per a obtenir els colors desitjats abans de començar el quadre. L'artista era una mica com un cuiner que experimentava per aconseguir un bon material que li assegurés el bon resultat de les seves obres. Progressivament aquesta tasca s'anà perdent perquè l'artista s'anà allunyant d'allò que podríem anomenar treball manual, per acostar-se al treball intel·lectual i adquirir un prestigi més alt. Això representava allunyar-se dels artesans. L'artista ja no remenava els pigments però aplicava tècniques rigoroses, com la perspectiva, per a representar en els seus quadres la il·lusió de la realitat.

Això separà l'artesà de l'artista. El primer manipula els materials, té un coneixement exclusivament tècnic. El segon dóna importància a la part creativa i a la part més intel·lectual del seu treball per acostar-se a tasques més intel·lectuals, com les que desenvolupaven els matemàtics o els filòsofs. Totes aquestes idees fan variar allò que l'artista ha d'aprendre per arribar a desenvolupar la seva tasca. Mireu què diu aquest text, que ironitza sobre la noció d'artesanía i compara allò que ha de fer un aprenent amb la impossibilitat que tindria aquest aprenent per aprendre tècniques o trucs d'un artista modern, que ja no considera important l'habilitat o el coneixement tècnic per arribar a fer gran obres d'art.

"ARTESANIA. És el nom antic d'Art, o, si es prefereix és el nom d'unes arts ja desaparegudes, les arts manuals, de les que vivien, agrupats per gremis, els artistes de l'orfebreria, de l'escultura en cera, de la sastreria i d'altres cent utilitats. Els pintors, per exemple, pertanyien al gremi dels apotecaris i un gran pintor era aquell que tenia una gran bottega que és com dir una gran farmàcia, un bon i pròsper negoci. En aquells temps els aprenents vivien amb els seus mestres, que és l'única manera sensata d'aprendre un art quan aquest consisteix en habilitats i manualitats. És evident que si l'art consisteix en la projecció espiritual d'un geni i en l'expressió de les seves idees, llavors no és possible que hi hagi un aprenent. D'aquí que a partir del segle XVIII els artistes moderns treballin en la més altiva soledat i si els surt un deixeble el denunciïn a la Societat de Drets d'Autor perquè l'engarjolin per plagi.

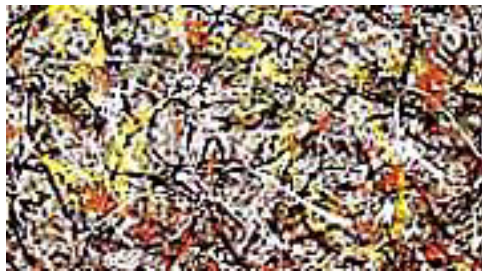
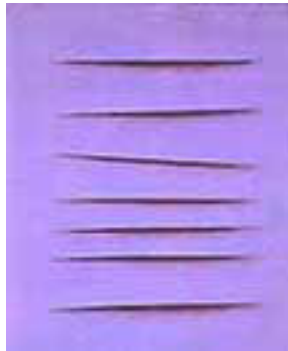
Així, per posar un exemple del temps antic, els il·lustradors de manuscrits, en l'època gòtica, tenien les següents obligacions amb els seus mestres: cuinar, fer els llits, rentar la casa, treure aigua del pou, treure vi de la taverna, però, sobretot, mantenir el forn i la dignitat del seu amo. En contrapartida, el mestre ensenyava a l'aprenent com s'havien d'il·luminar els llibres, i també, el proveïa de calçat (un parell de borseguins i tres parells de sandàlies a l'any) i li pagava al cap del trienni d'aprenentatge un escut d'or. Així consta en el contracte que firmaren Franciscus Bequari, de divuit anys d'edat, i el mestre il·lustrat Henri Feynaud de Avignon, el 1455.

Ara bé, si el deixeble divulgava els trucs del mestre, podia anar a parar a la presó, fet que significa que els pintors i altres artesans tenien, en efecte, "trucs", cosa que cap artista modern seria capaç d'admetre, essent així que allò més apreciat de l'art modern és la seva "honestedat". En conseqüència, encara que un artista modern permetés l'entrada d'aprenents en el seu estudi, no serviria de res. L'aprenent no podria aprendre absolutament res. Ni un truc. Només grans idees."

Fèlix de Azúa, *Diccionario de las artes*. Barcelona: Planeta.

3. La transgressió tècnica

Ja hem esmentat que al llarg de la història de l'art els mitjans tècnics han anat variant. En molts casos els artistes han negat la tècnica anterior per a diferenciar-se dels seus antecessors i, fins i tot, les seves obres han criticat directament un determinat ús tècnic. En d'altres casos els artistes han experimentat i han acabat trobant noves aplicacions de determinades tècniques variant radicalment les normes tradicionals del seu ús, per adaptar-les a noves intencionalitats. Les tres obres que teniu a continuació il·lustren algunes d'aquestes transformacions. Les peces que hi podem veure han anat més enllà de l'ús tradicional de determinats materials i instruments pictòrics.

1. Lucio Fontana, Concepte espacial, 1958. Tela pintada i retallada. (Centre George Pompidou, París).
2. Yves Klein, cerimònia de pintura per a la creació d'Impressions. (Fotografia de Shunk-Kender, París).
- 3,4. Jackson Pollock, Número III. (Museu Hirshhorn, Washington).

4. L'artista que idea i projecte

Si ens acostem als nostres dies, sobretot a partir d'allò que hem anomenat 'art conceptual' l'artista s'allunya de la manipulació i fins i tot del treball pràctic, per acostar-se més a una tasca d'ideació i de projectació de les obres. Per entendre'ns, la tasca de l'artista plàstic s'acostaria a la manera de funcionar d'un arquitecte que projecte però que no realitza directament l'obra. L'exemple que teniu a continuació és una escultura de Robert Morris. L'obra ha estat realitzada en un taller especialitzat, l'artista l'ha pensat i ha donat les seves especificacions però tota ella ha estat realitzada principalment per màquines i operaris especialitzats. Així doncs en l'obra no hi ha cap rastre de l'artista i tampoc podem admirar la seva habilitat tècnica a l'hora de realitzar-la.

Robert Morris, sense títol, 1965. Fusta pintada, cada una de les estrelles de 20,3x20,3x5 cm.
(Leo Castelli Gallery, fotografia de Rudolph Burckhardt)

5. L'art al servei de les noves tecnologies o les tecnologies al servei de l'art?

En els últims anys l'art ha anat adoptant molts dels avenços del camp de la tecnologia digital. L'artista ja no es serveix de llapis, pinzell, substàncies o objectes, sinó que el que empra són suports i programes informàtics. Això ha fet que el coneixement d'aquests elements sigui indispensable per a l'artista i que el camp de la investigació científica d'aquestes tecnologies tingui un lligam molt estret amb l'art. Fins i tot, alguns artistes dediquen la seva tasca creativa a la modificació de codis i de software per a aconseguir els efectes desitjats en les seves obres, fet que suposa tenir un bon coneixement informàtic. Després d'un període d'allunyament del fet tècnic sembla que els nous camins d'experimentació tornen a estar indissociablement lligats a la tècnica. Tot i així hi ha veus que deixen clar que la tècnica és tan sols un mitjà i que, tot i els efectes espectaculars que es puguin obtenir amb aquesta, s'ha de pensar amb la intenció i amb el contingut.

"La tecnologia no és sinó un instrument per comunicar una visió de la vida. Crec que la finalitat de la tecnologia és tornar-se invisible i resultar inconscient. [...] Per a mi, la tecnologia és alhora un mitjà i un obstacle per expressar les idees. Naturalment, m'estimo més que el públic no tingui la necessitat de saber com s'ha fet tecnològicament un treball per apreciar l'obra." Bill Viola

"La tecnologia és important, però només com a potenciadora de l'obra. Molts artistes es limiten a utilitzar les noves tecnologies amb l'esperança d'atorgar valor a unes obres que, de fet, estan buides. Això és el que una vegada algú va definir com "desaprofitament de la tecnologia al servei de la manca de creativitat." Eduardo Kac

La tècnica i els canvis en la noció de l'art

Ja veiem, doncs, que tots aquests elements influeixen directament en la noció que tenim sobre allò que és l'art. Així ens ho explica el poeta francès Paul Valéry, quan ens esmenta que allò que ha estat fixat, allò que en un temps determinat ha estat considerat com a art (Belles Arts) potser haurà de variar perquè les transformacions i novetats tècniques afectaran la mateixa noció que es té del terme:

"Les nostres Belles Arts han estat instituïdes, i llurs tipus i ús fixats, en una època ben distinta de la nostra i per homes que tenien un poder d'acció sobre les coses insignificant al costat del que nosaltres posseïm. Però el creixent prodigiós dels nostres mitjans, la flexibilitat i la precisió que assolixen, les idees i els costums que introdueixen, ens asseguren canvis propers i molt profunds en l'antiga indústria del Bell. Hi ha en totes les arts una part física que ja no pot ser contemplada ni tractada com abans, que no pot ser sostreta a l'escomesa del coneixement i de la potència moderns. Ni la matèria, ni l'espai, ni el temps, no són, de vint anys ençà, el que eren des de sempre. Cal esperar que tan grans novetats transformin tota la tècnica artística, que actuïn així sobre la invenció mateixa, i arribin potser fins a modificar meravellosament la noció mateixa de l'art".

Paul Valéry, *Pièces sur l'art* ("La conquête de l'ubiquité")

Hem esmentats, i també ens ho ha dit Valéry, que els canvis tècnics estan lligats als canvis dels costums, les idees i les necessitats de cada època, però és evident que els canvis de les tècniques artístiques no serien possibles sense l'avenç tecnològic general, el qual proporciona nous dispositius i materials a l'art. A part d'actuar directament en el context artístics aquest avenç tecnològic també fa transformar el món on vivim, els mitjans a través dels quals ens comuniquem i les nostres capacitats perceptives. Actualment molta gent està més habituada als codis que pot utilitzar la fotografia que als que pot utilitzar la pintura i, per tant, la percepció que tindrà d'obres fetes amb cada un dels mitjans serà diferent i potser es sentirà més propera al primer que al segon. Avui dia tot va molt ràpid i nosaltres estem acostumats a llegir moltes imatges seguides en poc temps, aquest fet pot condicionar la nostra percepció davant d'una obra que empra imatges en moviment, per intentar explicar quelcom del nostre món, o una que ho fa amb una imatge fixa plena de detalls que requereix una observació prolongada per a esclarir tot el seu contingut. Aquests fets, esmentats només com a exemples, poden determinar l'elecció que els artistes fan d'un o d'altre mitjà tècnic.

Finalment, després d'haver vist tots aquests exemples, podem concloure que les implicacions de l'ús tècnic són molt més complexes que el simple fet de generar un tipus o d'altra d'obres, que estan lligades a paràmetres culturals, a determinats moments històrics i a les consideracions i significacions que l'art té en aquests moments. També podem concloure que quan hom es planteja escollir una tècnica ho pot fer perquè és la més adequada per arribar a unes determinades intencions creatives, però també cal pensar que l'ús d'un mitjà tècnic o d'un altre determinarà no tan sols uns resultats sinó una manera de fer i de pensar. Si llegim aquesta cita del fotògraf Henry Cartier-Bresson veurem clarament que la manera de pensar quan fas un dibuix és diferent a la manera de pensar quan fas una fotografia i per tant, els resultats han de ser percebuts i jutjats de manera diferent:

"Mai m'ha interessat el procés fotogràfic. Per a mi, una fotografia amb una càmera petita com la Leica és un dibuix instantani. Sempre m'he meravellat del fet que, de cop, vegis una geometria rigorosa i et trobis amb un dibuix instantani. No crec que sigui més que això."

"Una fotografia és un dibuix instantani. L'única diferència és que el dibuix es refà i la fotografia no pot esborrar-se mai. [...] En pintura o en dibuix, un retrat és un reflex i una reflexió; mentre que, amb la càmera, és com una ganivetada, quelcom immediat."

Entrevista a Henry Cartier-Bresson. El País, 2 d'agost 1998